

دانشگاه پیام نور

دانشکده هنر و معماری

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته ی پژوهش هنر

بررسی نقوش جانوری و گیاهی ظروف فلزی دوره ی ساسانی

محبوبه نجف شعار

استاد راهنما: دکتر ابوالقاسم دادور

استاد مشاور: دکتر عباس اکبری

اسفند ۱۳۹۱

تقدیرم به پدر دلسوز و مادر مهربانم

که با لطف بر چشمه‌اشتشناخ مرا در سردترین روزگار لایح پستیباخ بودند.

تقدیر و تشکر:

شکر شایان نثار ایزد منان که توفیق را رفیق راهم ساخت تا این پایان نامه را به پایان برسانم .
از استاد گرامیم جناب آقای دکتر دادور، بسیار سپاسگزارم چرا که بدون راهنمایی های ایشان تامین این پایان نامه مشکل می نمود.

از جناب آقای دکتر اکبری، که زحمت مشاوره این پایان نامه را بر عهده داشتند سپاسگزارم.
از جناب آقای پرکار، به دلیل یاری ها و راهنمایی های بی چشم داشتشان که صبورانه بسیاری از سختی ها را برایم آسانتر نمودند، کمال تشکر را دارم.

از کلیه کارکنان کتابخانه دانشگاه الزهرا و کتابخانه حوزه هنری به دلیل همکاریشان در این زمینه سپاسگزارم.

و در پایان نیز از همه کسانی که به نوعی مرا در به انجام رساندن این مهم یاری نموده اند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

چکیده

سلسله ی ساسانیان در سال ۲۲۴ میلادی با تاجگذاری اردشیر بنیان نهاده شد. این تمدن در طول دوره ی ۴۰۰ ساله ی خود همواره دنباله روی فرهنگ، تمدن و هنر هخامنشیان بود. نقوش جانوری و گیاهی برجای مانده بر روی ظروف دوره ی ساسانی، حاوی تفکرات و اعتقادات مردم آن زمان بوده است، که اهمیت بررسی آن را دو چندان می کند، تا بتوانیم با استناد و مطالعه ی این نقوش، باورهای اعتقادی و آداب این دوره ی ۴۰۰ ساله، که در جریان جنگ ها و روابط بازرگانی و تجاری با کشورهای دیگر تأثیرات متقابل داشته (به طوری که حتی پس از انقراض دوره ی ساسانی، از طریق اسلام در دیگر کشورها نیز نفوذ کرده) پی ببریم.

در این پژوهش ضمن آشنایی و معرفی نقوش جانوری و گیاهی کنده کاری شده بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی، سعی دارد با توجه به حاکمیت نقوش جانوری و گیاهی بر روی آثار فلزی این دوره، مفاهیم نمادین و سمبولیک این نقوش را نیز بررسی نماید.

واژگان کلیدی: نقوش جانوری، نقوش گیاهی، ظروف فلزی، ساسانی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
	فصل اول: کلیات پژوهش
۳	۱-۱) بیان مسئله ی پژوهش
۳	۱-۲) پرسش های اصلی پژوهش
۳	۱-۳) اهداف پژوهش
۴	۱-۴) فرضیات پژوهش
۴	۱-۵) پیشینه ی تحقیق
۵	۱-۶) روش شناسی پژوهش
۵	۱-۶-۱) روش و ابزار گرد آوری اطلاعات
۵	۱-۶-۲) روش تجزیه و تحلیل داده ها
۵	۱-۶-۳) قلمرو تحقیق (زمانی ، مکانی ، موضوعی)
۵	۱-۷) جامعه ی آماری و روش نمونه گیری
	فصل دوم: تشکیل امپراتوری ساسانی
۶	۲-۱) تمدن ساسانی
۱۰	۲-۲) اردشیر بابکان، بنیانگذار دولتی جدید
۱۲	۲-۳) پادشاهان ساسانی
۱۲	۲-۳-۱) شاپور اول

۱۴ (۲-۳-۲) شاپور دوم
۱۴ (۲-۳-۳) بهرام گور
۱۵ (۲-۳-۴) یزدگرد دوم
۱۵ (۲-۳-۵) قباد اول
۱۶ (۲-۳-۶) خسرو انوشیروان
۱۷ (۲-۳-۷) خسرو پرویز
۱۷ (۲-۳-۸) دوران آشفتگی
۱۹ (۲-۴) تبارنامه ساسانیان

فصل سوم: تأثیر اوضاع سیاسی و اقتصادی و فرهنگی بر روی نقوش ظروف فلزی

دوره ی ساسانی

۲۰ (۳-۱) اوضاع اقتصادی ایران در دوره ی ساسانی
۲۲ (۳-۲) اوضاع اجتماعی ایران در دوره ی ساسانی
۲۴ (۳-۳) طبقات اجتماعی ایرانیان در دوره ی ساسانی
۲۷ (۳-۴) دین در دوره ی ساسانی
۲۷ (۳-۴-۱) زروان پرستی
۲۹ (۳-۴-۲) دین زرتشتی
۳۱ (۳-۴-۳) آیین مانی
۳۲ (۳-۴-۴) جنبش مزدک

۳۳ سایر ادیان (۳-۴-۵)
۳۶ بازتاب آیین های دوره ی ساسانی بر ایجاد نقوش ظروف فلزی این دوره (۳-۵)
۴۱ هنر دوره ی ساسانی (۳-۶)
۴۳ معماری (۳-۶-۱)
۴۵ نقش برجسته (۳-۶-۲)
۴۷ موسیقی (۳-۶-۳)
۴۸ تأثیر هنر مناطق هم جوار بر روی هنر دوره ی ساسانی (۳-۷)

فصل چهارم: نقوش جانوری بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی

۵۱ پیشینه ی فلزکاری در ایران (۴-۱)
۵۲ مفرغ کاری لرستان (۴-۱-۱)
۵۳ فلزکاری ایران از ماد تا ساسانی (۴-۱-۲)
۵۵ فلزکاری در دوره ی ساسانی (۴-۲)
۵۹ روش ساخت ظروف فلزی دوره ی ساسانی (۴-۲-۱)
۶۲ انواع نقوش جانوری موجود بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی و مفاهیم نمادین آن (۴-۳)
۶۹ مفاهیم مذهبی نقوش جانوری موجود بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی (۴-۴)
۷۵ مطالعه و تحلیل نقوش جانوری موجود بر روی بشقاب های فلزی دوره ی ساسانی (۴-۵)
۱۰۴ مفاهیم نقوش جانوری موجود بر روی ابریق های فلزی دوره ی ساسانی (۴-۶)

۴-۷) بررسی نقوش جانوری موجود بر روی کاسه های فلزی دوره ی ساسانی ۱۰۹

۴-۸) مطالعه و تحلیل نقوش جانوری موجود بر روی جام های فلزی دوره ی ساسانی ۱۲۱

فصل پنجم: نقوش گیاهی موجود بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی

۵-۱) اشکال و مفاهیم نمادین نقوش گیاهی موجود بر ظروف فلزی دوره ی ساسانی ۱۲۸

۵-۲) مفاهیم مذهبی نقوش گیاهی موجود بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی ۱۳۱

۵-۳) مطالعه و تحلیل نقوش گیاهی موجود بر روی بشقاب های فلزی دوره ی ساسانی ۱۳۳

۵-۴) بررسی نقوش گیاهی موجود بر روی ابریق های فلزی دوره ی ساسانی ۱۴۵

۵-۵) مفاهیم نقوش گیاهی موجود بر روی کاسه های فلزی دوره ی ساسانی ۱۵۱

نتیجه گیری ۱۶۱

فهرست منابع متن ۱۶۶

فهرست منابع تصاویر ۱۷۳

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان
۸	۱- قلمرو حکومت ساسانیان
۱۰	۲- قلعه دختر در فیروزآباد
۱۳	۳- پیروزی شاپور اول بر والرین روم
۲۶	۴- آتشکده ی آذر فرنیغ
۲۶	۵- آتشکده ی آذرگشنسب
۲۶	۶- آتشکده برزین مهر
۳۰	۷- نقش برجسته ی کرتیر در نقش رجب
۴۵	۸- طاق کسری
۴۵	۹- کاخ سروستان
۷۶	۱۰- بشقاب بهرام پنجم در حال شکار دو شیر
۷۸	۱۱- بشقاب نقره با نقش شاپور دوم در حال شکار دو شیر
۷۹	۱۲- بشقاب پرویز قباد در حال شکار بزهای کوهی
۸۰	۱۳- بشقاب با نقش یزدگرد اول در حال فروردن نیزه بر بدن گوزن
۸۱	۱۴- بشقاب با نقش شاه ایستاده در حال شکار سه شیر
۸۲	۱۵- بشقاب شاپور دوم در حال شکار دو گراز
۸۳	۱۶- بشقاب با نقش حمله ی شاه به گراز و شیر
۸۴	۱۷- شاه در حال تیراندازی به گروهی از حیوانات

- ۱۸- بشقاب نبرد شاه با دو شیر نر ۸۵
- ۱۹- بشقاب با نقش شاه در حال حمله به پیشه ی گرازها ۸۶
- ۲۰- بشقاب با نقش اسب ۸۷
- ۲۱- بشقاب با نقش دو جوان با اسبان بالدار ۸۸
- ۲۲- بشقاب با نقش چهار گاو در حال کشیدن گردونه ی ماه ۸۹
- ۲۳- بشقاب با نقش عقاب و زن ۹۰
- ۲۴- بشقاب با نقش عقابی که آهو بره ای را در پنجه گرفته ۹۱
- ۲۵- بشقاب با نقش شیری در حال شیر دادن دو بچه اش ۹۳
- ۲۶- بشقاب با نقش شیر بالدار ۹۴
- ۲۷- بشقاب با نقش بز دورن حلقه ی مقدس ۹۵
- ۲۸- بشقاب با نقش خروس درون حلقه ی مقدس ۹۶
- ۲۹- بشقاب با نقش قوچ نشسته ۹۷
- ۳۰- بشقاب با نقش هفت پرنده درون حلقه ی مقدس ۹۸
- ۳۱- بشقاب با نقش دو سیمرغ در زیر تخت شاهی ۹۹
- ۳۲- ابریق با نقش دو شیر متقاطع ۱۰۴
- ۳۳- ابریق با نقش شتر بالدار ۱۰۵
- ۳۴- ابریق با نقش گوزن شاخ دار ۱۰۶
- ۳۵- تنگ با نقش پرنده ی مقدس ۱۰۷
- ۳۶- کاسه با نقش ببر در میان درخت انگور ۱۰۹

- ۱۱۰ ۳۷- کاسه با نقش ببر در کنار خطوط موج
- ۱۱۱ ۳۸- کاسه ی دالبری با نقش سر گراز، شیر و بزکوهی
- ۱۱۲ ۳۹- کاسه با نقش شاه در حال حمله به شیر ایستاده
- ۱۱۳ ۴۰- کاسه با نقش طاووس با چهره ی زن
- ۱۱۴ ۴۱- کاسه با نقش سیمرغ و نوازنده
- ۱۱۵ ۴۲- کاسه با نقش فلاینگو در مرکز
- ۱۱۶ ۴۳- کاسه با نقش چهار پرنده در مرکز
- ۱۱۷ ۴۴- کاسه با نقش روباه درون شاخه های درخت
- ۱۱۸ ۴۵- کاسه با نقش طاووس ماده درون حلقه
- ۱۱۸ ۴۶- کاسه با نقش شاهین به عنوان نگهدارنده تخت شاهی
- ۱۲۲ ۴۷- جام با نقش شاپور در حال شکار دو گوزن
- ۱۲۳ ۴۸- جام خسرو با نقش شاه در حال شکار سه قوچ آرگانی
- ۱۲۴ ۴۹- جام با نقش سر های بریده ی سه گراز
- ۱۲۵ ۵۰- جام با نقش سیمرغ
- ۱۲۶ ۵۱- جام با نقش شیر بالدار
- ۱۳۴ ۵۲- بشقاب بانویی با شاخه های مو در دستانش
- ۱۳۵ ۵۳- بشقاب با نقش درخت مو بر بالای ضیافت شاهانه
- ۱۳۷ ۵۴- بشقاب با نقش شاخه های درخت با دو بز کوهی بر پایه ی آن
- ۱۳۸ ۵۵- بشقاب با نقش شاخه های شبیه به اسلیمی و عقاب

- ۱۳۹ ۵۶- بشقاب با نقش دیونیزوس با شاخه ی مو بر بالای سرش
- ۱۴۰ ۵۷- بشقاب درخت مو و ضیافت شاهانه
- ۱۴۱ ۵۸- بشقاب با نقش گرازی در میان گل هایی با ساقه های بلند مردابی
- ۱۴۲ ۵۹- بشقاب با نقش خدای شراب در زیر سایبانی از درخت
- ۱۴۳ ۶۰- بشقاب با نقش شاخه های به گردش درآمده دورتادور اسب های بالدار
- ۱۴۵ ۶۱- ابریق با نقش چند نوازنده در زیر طاق هایی از درخت مو
- ۱۴۷ ۶۲- ابریق با نقش آناهیتا در زیر طاقی با گل های لوتوس
- ۱۴۸ ۶۳- ابریق با برگ های کنگری بر گردن
- ۱۴۹ ۶۴- ابریق با گل های نیلوفر در میان لوزی
- ۱۵۲ ۶۵- کاسه ی با نقش پرندگان در میان ساقه هایی از گل
- ۱۵۳ ۶۶- کاسه با نقش خنیاگران در میان درختان انگور
- ۱۵۴ ۶۷- کاسه ی با نقش چند گل در میان اشکال لوزی شکل
- ۱۵۵ ۶۸- کاسه ی بیضی شکل با شاخه های انگور
- ۱۵۶ ۶۹- کاسه بیضی شکل با شاخه های انگور و پرندگان
- ۱۵۷ ۷۰- کاسه ی بیضی با لبه های تزیین شده با درخت مو
- ۱۵۸ ۷۱- کاسه ی بیضوی شکل دالبردار تزیین شده با درختان مو
- ۱۵۹ ۷۲- کاسه با گلدان هایی از درختان تاک

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۹	۱-۲- تبارنامه ی ساسانیان
۳۵	۱-۳- دین در دوره ی ساسانی
۶۸	۱-۴- مفاهیم نمادین نقوش جانوری
۷۴	۲-۴- مفاهیم مذهبی نقوش جانوری
۱۰۰	۳-۴- مشخصات کلی بشقاب های شکار با نقوش جانوری
۱۰۲	۴-۴- تحلیل نقوش جانوری بر روی بشقاب های شکار
۱۰۳	۵-۴- مشخصات کلی بشقاب های فلزی دوره ی ساسانی با نقوش جانوری
۱۰۸	۶-۴- مشخصات کلی ابريق ها با نقوش جانوری دوره ی ساسانی
۱۱۹	۷-۴- مشخصات کلی کاسه های با نقوش جانوری دوره ی ساسانی
۱۲۰	۸-۴- تحلیل کاسه های فلزی دوره ساسانی با نقوش جانوری
۱۲۷	۹-۴- مشخصات کلی جام های فلزی با نقوش جانوری در دوره ی ساسانی
۱۳۲	۱-۵- مفاهیم نمادین و مذهبی نقوش گیاهی موجود بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی
۱۴۴	۲-۵- مشخصات کلی بشقاب های فلزی با نقوش گیاهی دوره ی ساسانی
۱۵۶	۳-۵- مشخصات کلی ابريق ها ی فلزی با نقوش گیاهی دوره ی ساسانی
۱۶۰	۴-۵- مشخصات کلی کاسه های فلزی با نقوش گیاهی در دوره ی ساسانی
۱۶۵	۵-۵- نمودار میزان درصد جانوران بکار برده شده در ۴۲ ظرف
۱۶۵	۶-۵- نمودار میزان درصد نقوش گیاهی استفاده شده در ۲۱ ظرف

مقدمه

همواره آثار هنری چکیده‌ی نگاه هنرمندان هر عصر به جامعه و جهان پیرامون خویش است. از آن جا که آفرینش هر اثر هنری، معلول ارتباطی ناگسستنی با شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی حکمران بر جامعه‌ی زمان خود است، پس از این رهگذر می‌توان با تحلیل و بررسی این آثار به معانی نمادین و نهفته‌ی هنری که لازمه‌ی شناخت فرهنگ و جامعه‌ی آن دوران و عوامل موثر و دخیل در آن است، دست‌یابیم.

پیرو همین مطلب، آثار هنری دوره‌ی ساسانی که هنری درباری است، نیز از این قاعده مستثنی نبوده و چه بسیار رموز و معانی که، ارتباط نزدیکی با فرهنگ به ویژه مذهب آن دوران داشته، در خود مستتر دارد. چه بسا شناخت و معرفت از نقوش گیاهی و جانوری بر جای مانده بر روی ظروف فلزی دوره‌ی ساسانی، اهمیت بررسی آن را دوچندان می‌کند، تا بتوانیم با استناد به این نقوش، به تفکرات و رسوم این دوره‌ی ۴۰۰ ساله که فرهنگ‌ها و ادیان مختلف را در خود جای داده است، پی‌برد.

در این میان تعدادی از مورخین و باستان‌شناسان در خصوص تاریخ دوره‌ی ساسانی و آثار هنری این دوره تحقیقاتی انجام داده‌اند، که می‌توان به "ایران در دوره‌ی ساسانی" نوشته‌ی "آرتور کریستین سن" و "هنر ایران در دوران پارت و ساسانیان" از "رمان گی‌شمن" و "تمدن ساسانی" از "آقای علی سامی" نام برد. اما پژوهشی که به طور خاص به موضوع مذکور پردازد، مشاهده نشد.

بنابراین با توجه به کمبود منابع منسجم و نیز اهمیت نقوش جانوری و گیاهی بر روی ظروف فلزی ، این موضوع قابل بررسی بیشتر است.

این مجموعه با هدف بررسی نقوش جانوری و گیاهی ظروف فلزی دوره ی ساسانی گردآوری گشته است، که در ابتدا تشکیل امپراتوری ساسانی و تأثیر اوضاع اقتصادی، سیاسی و فرهنگی بر روی نقوش ظروف فلزی دوره ی ساسانی را بررسی می کند و پس از پرداختن به فلزکاری و انواع نقوش جانوری و گیاهی به کار رفته بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی، به مفاهیم نمادین و مذهبی آن نقوش، و نهایتاً به مطالعه و تحلیل نقوش جانوری و گیاهی بر روی انواع ظروف فلزی دوره ی ساسانی می پردازد.

(۱-۱) بیان مسئله ی پژوهش:

نقوش جانوری و گیاهی برجای مانده بر روی ظروف دوره ی ساسانی، دربرگیرنده تفکرات و اعتقادات مردم آن زمان بوده است، که اهمیت بررسی آن را دو چندان می کند، تا بتوانیم با استناد به این نقوش، به تفکرات و رسوم این دوره، که در جریان جنگ ها و روابط بازرگانی با کشورهای دیگر از آن ها تاثیر گرفته و نیز در آن ها تاثیر گذاشته، به طوری که حتی پس از انقراض دوره ی ساسانی، از طریق اسلام در دیگر کشورها نیز نفوذ کرده، پی برد.

(۱-۲) پرسش های اصلی پژوهش:

- ۱- در دوره ی ساسانی، از چه نقوش جانوری و گیاهی، برای تزیین ظروف فلزی استفاده می کردند؟
- ۲- نقوش جانوری و گیاهی ظروف فلزی دوره ی ساسانی حاوی چه مفاهیمی بوده است؟
- ۳- نقوش جانوری و گیاهی استفاده شده بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی ناتورالیسم بوده، یا جنبه ی سمبولیک داشته یا صرفاً جنبه ی تزیینی داشته است؟
- ۴- نقوش جانوری استفاده شده بر روی ظروف دوره ی ساسانی از کدام منطقه نشئت گرفته و وارد هنر دوره ی ساسانی شده است؟

(۱-۳) اهداف پژوهش:

- ۱- آشنایی و معرفی نقوش جانوری و گیاهی مورد استفاده در آثار هنری دوره ساسانی
- ۲- بیان مفاهیم نمادین و سمبولیک نقوش کنده شده ی آثار فلزی.

۴-۱) فرضیات پژوهش:

۱- احتمال می رود بیشترین نقوش جانوری استفاده شده بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی نقش قوچ، گراز، اسب، عقاب، موجودات بالدار، شیر، پلنگ و... باشد. و بیشترین نقوش گیاهی به کار برده شده بر روی این ظروف برگ های مو و گل نیلوفر آبی می باشد.

۲- گمان می شود تصویر قوچ اهلی بر روی ظروف فلزی دوره ی ساسانی، با استناد به متون زرتشتی، به مرد جنگی، خدای بهرام و سرافرازی یا اقبال شاه مربوط است و احتمالاً نقش اسب بر روی این ظروف با مفهوم سلطنت در ارتباط است، چون نقش سر اسب به نحوی بر تاج شاهان ساسانی جلوه گر است.

۳- فرض می گردد گراز های نقش شده بر ظروف فلزی دوره ی ساسانی، مظهر دشمن، ویا شاید نماد تباری قدرتمند در بخش شرقی قلمروی حکومت ساسانی باشد. همچنین گمان می رود که نقش موجودات بالدار از شرق آسیا (چین) ظهور کرده و وارد هنر ساسانی شده است.

۴- گمان برده شده نقوش جانوری که در صحنه ی شکار ظروف فلزی دوره ی ساسانی استفاده شده ، اکثراً به صورت دو حیوان هم جنس به کار برده شده باشد.

۵-۱) پیشینه ی تحقیق:

تعدادی از مورخین و باستان شناسان در خصوص تاریخ دوره ی ساسانی و آثار هنری این دوره تحقیقاتی انجام داده اند، که می توان به «ایران در دوره ی ساسانی» نوشته ی «آرتور کریستین سن» و «هنر ایران در دوران پارت و ساسانیان» از «رمان گی شمن» و «تمدن ساسانی» از «آقای علی سامی» و «فلزکاری ایران در دوران هخامنشی، اشکانی، ساسانی» نوشته ی «پل جت» و «سی گانتر» نام برد. اما پژوهشی که به طور خاص به موضوع مذکور بپردازد، مشاهده نشد. بنابراین با توجه به کمبود منابع منسجم و نیز اهمیت نقوش جانوری و گیاهی بر روی ظروف فلزی، که از طریق آن می توان به بخشی از تاریخ، اعتقادات، آداب و رسوم آن دوره پی برد، این موضوع قابل بررسی بیشتر است، و

در این پژوهش کوشیده شده است که با توجه به منابع موجود نقوش جانوری و گیاهی این دوره مورد بررسی قرار گیرد.

۶-۱) روش شناسی پژوهش:

۱-۶-۱) روش و ابزار گردآوری اطلاعات:

- روش اسنادی از طریق گردآوری اطلاعات از کتابخانه ها

- فیش برداری، مشاهده ی آثار و تصویر برداری

- روش تحقیق: تاریخی و توصیفی

۲-۶-۱) روش تجزیه و تحلیل داده ها:

روش تجزیه و تحلیل اطلاعات به روش کمی و کیفی می باشد. که به حدود ۳۰٪ از نقوش جانوری و گیاهی نقش شده بر روی ظروف دوره ی ساسانی پرداخته شده است.

۳-۶-۱) قلمرو تحقیق (زمانی ، مکانی ، موضوعی):

با موضوع نقوش جانوری و گیاهی ظروف فلزی دوره ی ساسانی که در سال های بین ۶۵۱-۲۴۱ میلادی بر سرزمین ایران حکومت می کردند.

و از جهت مکانی در موزه ها و مجموعه های خصوصی که حفظ و نگهداری می شوند.

۷-۱) جامعه ی آماری و روش نمونه گیری:

در این پژوهش ۶۲ ظرف با نقوش جانوری و گیاهی گزینش و مورد بررسی قرار خواهد گرفت ، و نتایج به دست آمده به بقیه ی آثار تعمیم داده شود.

و روش نمونه گیری تصادفی ، با توجه به تفاوت های آثار انجام خواهد شد.

۱-۲) تمدن ساسانی:

ایالت پارس در زمان ملوک الطوائفی پارت ها به صورت یک ایالت نیمه مستقل زیر نظر شاهان اشکانی اداره می شده است. (قدیانی، ۱۳۸۴، ۹۱) اجداد ساسانیان از دست نشانندگان اشکانی در سرزمین پارس بودند. در آغاز سده ی سوم میلادی در پی تحولاتی که در دودمان اشکانی به وجود آمد، حکومت سرزمین پارس به بابک فرزند ساسان - از نجبا و رئیس معبد آناهیتا در شهر استخر و از نوادگان داریوش سوم هخامنشی (دارای دارایان) - رسید. بابک فرزندش شاپور را بر تخت نشانند، اما شاپور به طور ناگهانی مُرد و اردشیر برادرش به قدرت رسید. (میر باقری فرد و دیگران، ۱۳۸۸، ۴۴)

پس از آن بابک برای پسرش اردشیر از امیر بازرنگی منصب ارگ پنی (قلعه بیگی) دارابگرد را گرفت. و تقریباً در سال ۲۱۲ میلادی اردشیر چند تن از شاهان پارس را هلاک و مغلوب کرد. (مشکور، ۱۳۴۳، ۳۸۲) اردشیر در مدتی اندک، وحدت قلمرو خود را تامین کرد و اصفهان و کرمان را بر قلمرو خود افزود. موفقیت های او، اردوان پنجم شاه بزرگ اشکانی را ناراحت ساخت و به همین خاطر در سال ۲۲۴ م. در شوش، جنگی بین اردشیر و سپاه اشکانی در گرفت. در جریان این جنگ، شاه اشکانی به دست خود اردشیر کشته شد. راه تیسفون باز شد و دو سال بعد اردشیر به عنوان جانشین اشکانیان به تیسفون رفت و در آنجا تاج گذاری کرد. (گیرشمن، ۱۳۵۰، ۱۲۳)

سرانجام وی توانست در همان سال به آرزوی دیرینه ی خود نائل شود و در مرکز شهر فیروزآباد منار بزرگ و بلند و آتشدان آیین مزدیسنا را به روال مذهب هخامنشیان مشتعل نماید، و نشان دهد که فرهنگ و تمدن ساسانی بر بنیاد و دین و آداب ملی قوم پارسی نژاد گذاشته شده و فرهنگ و هنر ساسانی دنباله روی هنر هخامنشیان است. (سرفراز و فیروزمندی، ۱۳۸۳، ۲۴۴) و (قدیانی، ۱۳۸۴، ۹۵)

اردشیر پایتخت دولت ساسانی را شهر دوتائی کنار دجله یعنی تیسفون-سلوکید (که بعدها به وه اردشیر تغییر نام یافت) قرار داد، و شهر استخر نیز به عنوان دومین پایتخت به شمار آمد. (ا.آ. گرانوسکی و دیگران، ۱۳۸۵، ۱۵۷)